

HERMANNUS

ABBAS S. MARTINI TORNACENSIS

NOTITIA

(FABRIC. *Biblioth. med. et inf. Lat.*, t. III, p. 240 et 241)

1. Hermannus abbas S. Martini Tornacensis ord. Bened. ab anno 1127 ad 1137, incertum quot annis superstes post abdicatum munus fuerit. Exstat ejus *Narratio restorationis abbatiæ S. Martini Tornacensis* ad Patres, fratres et filios universos illius cœnobi. Primus vulgavit Lucas Dacherius tom. XII *Spicilegii*, pag. 338 seq. (editionis novæ tom. II, pag. 888), cum additionibus aliorum auctorum pag. 922 et 926, ab Anno 1127 usque ad Annum 1160. Hoc est scriptum de quo tum adhuc inedito Vossius, pag. 433: *Multa in eo leguntur de Regibus Galliarum ac Comitibus Flandriarum, atque ut Episcopatus Tornacensis separatus sit a Novionensi.*

2. *De Incarnatione Jesu Christi Domini nostri*, tractatus ad Stephanum Viennensem in Gallia archiepiscopum, editus primum a Casimiro Oudino inter Opuscula sacra Veterum aliquot Galliarum et Belgii Scriptorum, Lugd. Bat. 1692.

3. *De miraculis B. Mariæ Laudunensis* libri tres, quos vulgavit Dacherius ad calcem Operum Guiberti Novigentini, pag. 526, Horum librorum duo priores miracula illa persequuntur, tertius autem, isque prolixior, tractat de ornata per S. Norbertum et Bartholomæum episcopum, et Monasteriis locupletata diœcesi Laudunensi. Bartholomæus ille præfuit ab Anno 1113 usque ad 1150. Vide *Samarthanos* tom. II *Galliarum Christ.*, pag. 620 seq. Idem Hermannus testatur scripsisse se *vitam S. Hildefonsi*, Toletani Archiepiscopi, eamque libris ejus tribus de Virginitate sua præmisisse. Hermannum hunc in genealogia illius Bartholomæi tradenda testem omni exceptione majorem laudat Petrus de Marca, *Marce Hispanicæ* libro IV, pag. 455.

MONITUM IN TRACTATUM SEQUENTEM.

(GALLANDI *Biblioth. Patr.*, tom. XIV, pag. 381. Venetiis 1781, fol.)

Hermannus, sive Herimannus, S. Martini Tornacensis abbas tertius post Segardum III Kal. Feb. anni 1127 vita functum, natus est Radulpho patre. Vix expletis novem sui regiminis annis in paralysis lapsus, clavum sponte deseruit resignavitque in manus Simonis Tornacensium episcopi. Dicitur post dimissum regimen Romam missus fuisse et mox Hierosolymam petiisse. Quid in eo itinere actum de illo sit non constat, aliis captivum, aliis martyrem obiisse docentibus. Inter cætera cum abbas esset scripsit opusculum De Incarnatione Domini ad Stephanum archiepiscopum Viennensem, quod ex codice abbatiæ Vicontiensis edidit Oudinus inter opuscula quorundam scriptorum Galliarum et Belgii, nosque cæinde recudendum accepimus. Pietatem ubique et non vulgare ingenium redolet. Descriptus est codex ille anno 1149, ut ad calcem habetur.

HERMANNI ABBATIS

TRACTATUS

DE INCARNATIONE JESU CHRISTI DOMINI NOSTRI.

PREFATIO.

Reverendo Patri et domino suo STEPHANO Dei gratia Viennensi archiepiscopo, frater HERMAN-
PATROL. CLXXX.

A NUS omnium monachorum minimus, in æternum gaudere cum Christo, de Christo, per Christum, in Christo.

De benignitate quæ me de longinqua regione, id est de urbe Tornaco, quæ in finibus Francorum sita, metropolis Flandriæ dignoscitur esse, venientem tam hilariter suscipere et vobiscum dignatus estis retinere, non quales debeo, sed quales valeo vestræ paternitati gratias refero, utque ipse pro cuius amore hoc fecistis, vobis Dominus retribuatur pro me, ipsius misericordiam exoro. Quia vero majestas vestra dignata est petere ut opusculum, quod de incarnatione Domini parvitas mea fecerat, vobis ostenderem, ecce libens pareo jussioni vestræ, orans ut, si quid in eo perperam dictum est, per vos corrigatur; quod vero bene, per vos approbetur. Sciatis tamen me in eo nihil de meo posuisse, sed quod in sanctis doctoribus legeram, et maxime in libro domini Anselmi Cantuariensis archiepiscopi, quem de eadem materia compositum, *Cur Deus homo* nominavit, velut in uno vaseculo congregasse. Præterea dominus Odo Cameracensis episcopus piæ memoriæ vir, nostri cœnobii, id est beati Martini Tornacensis, primus monachus et primus abbas, qui me et patrem meum tresque germanos meos monachos fecit, et cui ego, licet indignus, in ejusdem cœnobii regimine tertius abbas successi, is, inquam, abbas, Odo, in vigilia Nativitatis Domini, de eadem incarnatione ejus sermonem per pulchrum et prolixum fratribus nostris in capitulo singulis annis facere consueverat, adeo ut cum mane inciperet, usque ad horam fere sextam eum protenderet. Et quia tunc eram adolescens et capax ingenii, non pauca ex ejus verbis memoriæ commendavi, quæ nunc etiam referam vobis et omni legere volenti. Itaque pronuntiatio ex more Evangelio: *Cum esset desponsata*, etc. (*Matth. 1*), sicut mihi videtur, hoc modo solebat incipere:

CAPUT PRIMUM.

Quæ fuerit necessitas incarnationis Filii Dei, hic quaeritur.

Redemptoris nostri nativitatem annua devotione celebraturi, fratres charissimi, sollicite et diligenter considerare debemus, qua ratione vel necessitate carnis nostræ infirma suscepit, passionisque simul opprobria pertulit. Quam quaestionem non solum fideles, sed et infideles quique solent discutere, illi quidem addendo, isti vero pie et religiose causam hujus mysterii perscrutando. Quæ enim, inquit, necessitas fuit ut Deus in utero femineo novem mensibus incarnatus et inclusus gestaretur, deinde sicut alii parvuli lacte materno aleretur, et vagiens pannis involveretur; ad ultimum inter latrones tam contemptibiliter delusus, consputus et suspensus moreretur? Quibus cum respondemus illud Apostoli quod *propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos Deus* (*Ephes. xxiv*), *Filium suum misit, in similitudinem carnis peccati* (*Rom. viii*), ut nos redimeret et educeret de potestate diaboli, qui nos captivos tenebat peccato primi parentis, illico subjungunt: Quæ ratio est ut Deus propter hoc de cælo ad terram descenderet, et tot passiones ac

A ludibria sustineret, præsertim cum de eo per Psalmistam dicatur: *Omnia quæcumque voluit fecit in cælo et in terra?* (*Psal. cxxxiv, 6*.) Si enim in voluntate ejus universa sunt posita, et non est qui possit resistere voluntati ejus (*Esther. xiii, 9*), quare non, sicut dixit *Fiat lux, et facta est lux* (*Gen. 1, 5*), ita etiam supra thronum majestatis suæ in cælo residens, præcepit ut captivus homo de diaboli manu liberaretur et in cælum cum angelis levaretur? Nam sicut rex aliquis præpotens, cum posset servum suum ab aliis servis captum solo jussu eripere et libertati reddere, si nollet eum aliter liberare nisi se ipsum pro eo in vinculis poneret, non misericordia, sed nimia insipientia deputaretur, ita et Dominus Deus, cum solo nutu, nedum jussu, posset hominem de diaboli potestate liberare, ut salva pace ejus dicitur, stultum et incredibile videtur ut pro ejus ereptione vellet prius per semetipsum experiri utrum lac in matris uberibus amarum esset an dulce? Uterque enim a Deo creatus, uterque Dei fuerat servus, homo scilicet et diabolus. Et si servus nequam simplicem servum fraudulento consilio seduxerat, et proprio domino subtractum sibi subjugaverat, nonne justum fuit ut servus nequam pro sua nequitia puniretur, et servus simplex de ejus domini liberaretur? Cum hæc dicunt, non considerant illam divinæ Scripturæ sententiam, quod sapientia vincit malitiam, *attingens a fine ad finem fortiter, et d' sponens omnia suaviter* (*Sap. lxxxii*). Non solum enim fortitudo Deo convenit, sed etiam suavitas; suavitas autem non solum in amicis sed etiam in inimicis, *Suavis enim Dominus universis, et miserationes ejus super omnia opera ejus* (*Psal. cxliv, 9*). Ut ergo diligentius perscrutari valeamus cur Deus homo factus fuerit; primo consideremus cur Deus ipsum primum hominem creaverit.

CAPUT II.

Cur Deus ipsum primum hominem creavit.

Omnipotens itaque Deus, Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, trinus quidem est in personis, sed unus in substantia, unus in majestate. Deus quidem est Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus. Non tamen idem est Pater qui Filius aut Spiritus sanctus; nec idem est Filius qui Pater aut Spiritus sanctus; nec idem Spiritus sanctus qui Pater aut Filius. Ipse, juxta cujusdam sapientis dictum, supra cuncta, subter cuncta, inter cuncta, extra cuncta, supra cuncta nec elatus, subter cuncta nec substratus, intra cuncta nec inclusus, extra cuncta nec exclusus. Supra cuncta præsidendo, subter cuncta sustinendo, intra cuncta adimplendo, extra cuncta complectendo. Ipsius potestas, vel divitiæ, aut opes nec augeri possunt nec minui; quia nec ditior fuit, cum totum mundum creavit, nec pauperior esset, si totus mundus deficeret et in nihilum rediret. Unde nulla necessitate, sed sola benignitate mundum creavit, sicut de eo nobilis ille consul Boetius cecinit dicens:

*O, qui perpetua mundum ratione gubernas,
Terrarum cælique sator, qui tempus ab ævo*

*Ire jubes, stabilisque manens das cuncta moveri. A
Quem non externa pepulerunt fingere cause
Materie fluitantis opus, verum insita summi
Forma boni, liore carens. Tu cuncta superno
Ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipse
Mundum mente gerens, etc.*

Placuit itaque ipsi supremo regi, Domino Deo nostro, ædificare civitatem sibi, illam cœlestem de qua dicitur in Psalmo, *Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei* (Psal. LXXXVI, 3), cujus muros non ex sua substantia, sed de nihilo creavit. Intellectumque eis contulit quo ipsam quidem Dominum et Creatorem suam, se vero servos et creaturam ejus esse cognoscerent, ipsique sine aliquo labore vel difficultate obediendo in perpetua cum eo beatitudine feliciter permanerent. Nec tamen eos omnes in uno gradu æquales esse ordinavi, sed sicut per Isaiam dicitur ei qui cæteris est prælatas: *Omnis lapis pretiosus operimentum tuum, sardius, topazius, et jaspis, et chrysolithus, onyx et berillus* (Ezech. XVIII, 13), *saphirus, carbunculus et smaragdus*. Quod beatus Gregorius in Homilia decem drachmarum exponens: « Ecce, inquit, novem dixit nomina lapidum, quia profecto novem sunt ordines angelorum, quibus omnibus ille unus angelus fuit prælatas. » Sed magnitudinem atque excellentiam gloriæ et claritatis sue ferre non sustinens, contra Creatorem suum intumuit, sicut rursus ei per eundem Isaiam dicitur: *Quomodo cecidisti de cælo, lucifer, qui mane oriebaris, qui dicebas in corde tuo: In cælum conscendam, super astra cali exaltabo solium meum, ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo?* (Isa. XIV, 12.) Illo vero contra Creatorem superbe intumescente, non defuerunt ex angelis qui se ei conjungerent et adversus Dominum cum eo superbirent. Sed ille justus iudex, nihil inordinatum in sua civitate relinquere volens, illos pretiosos virtutum cœlestium lapides, qui contra Conditorem sese erexerant, protinus de cælo dejecit et præcipitavit. Sicque qui prius fuerant angeli, nunc appellantur diaboli, hoc ipsum Domino in Evangelio testante ubi dicitur: *Videbam Satanam sicut fulgur de cælo cadentem* (Luc. x, 18). Hic si aliquis quærat quomodo ad tam præcelsam dignitatem angelorum, in cælis positorum, tam mala tamque noxia pestis superbitiæ ascendere vel irrepere potuerit, quisve primus ejus auctor exstiterit, vel quomodo tantæ celsitudinis creatura ea corrumpi vel infici potuerit, legat librum præfati domini Anselmi de casu diaboli, ubi tractat cur Deus ei perseverantiam non dedit, ibique multa proficua invenire poterit. Quidam etiam sapiens, inde requisitus, sic breviter et eleganter quatuor versiculis respondit:

*Quid petis unæ malum, cum sint bona cuncta creata?
Defectu proprio sunt mala, quæ mala sunt.
Cum vitio careant etenim, vitium tamen ex se,
Et per se citius dulcia poma trahunt.*

Ruentibus autem superbis angelis et libero arbitrio quod prius habuerant male abusis, hi qui fide-

les Creatori suo remanserant, in tantum ab eo roborati et confirmati sunt ejusdem liberi arbitrii perfecta et immutabili soliditate, ut nullam ulterius peccati vel superbiendi habeant voluntatem. Unde etiam mystice in Genesis exordio, cum dictum fuisset: *In principio creavit Deus cælum et terram* (Gen. 1, 1): Postea in secundi diei creatione repetitur quod *vocavit Deus firmamentum, cælum* (Gen. 1, 8). Quod beatus Gregorius exponens dicit virtutes angelicas, quæ, ruentibus sociis, cum Deo remanserunt, in tanta soliditate fuisse confirmatas, ut, ad comparationem hujus firmitatis, videantur prius quasi infirmi et imbecilles fuisse; sed in secundo die, id est in hac sequenti confirmatione, merito cælum pro soliditate vocari debere. Ecce ergo gloriosa illi summi regis civitas gravem ruinam pertulit, murusque ejus non parva ex parte interruptus fuit. Cum autem longe post ruinam istam Daniel propheta de his qui remanserunt dixerit: *Millia millium ministrabant ei, et decies milies centena millia assistebant ei* (Dan. VII, 10): quis æstimare, quis cogitare sufficiat quatenus decor domus illius fuerit vel urbis, quandiu cunctis civibus suis integra mansit? Ne ergo tam speciosam civitatem ruina illa vel interruptio diutius dedecoraret, placuit superno opifici pro ejus restauratione aliquam creaturam condere. Si vero aliquis quærat cur ex eis qui ceciderant angelis eam non restaurarit, cum viderit in subsequentibus difficultatem reparationis humanæ; facile per se ipsum poterit perpendere lapsos angelos nullatenus jam reparari posse. Creavit itaque Deus hominem, sed non tantæ sublimitatis quantæ angelos fecerat, ne forte et ipse gloriam suam non ferens, contra Deum superbiret et periret. Ex anima ergo rationali et carne eum consistere voluit, quatenus anima quidem rationali assimilaretur angelis, carne vero quæ de limo terræ esset, semper ad humilitatem provocaretur, dum se ex ea parem bestiis fore contempleretur. Felicem tamen et omnis infirmitatis vel indigentæ seu corruptionis immunem in eo statu eum creavit, ut, si peccare nollet, nunquam moreretur, si vero Creatori inobediens esset, protinus morti obnoxius fieret. Quia vero de terra factus fuerat, in terrestri loco, id est in paradiso eum posuit, intellectum rationalem ei contulit, nihilque aliud obedientiæ, nisi ut de una sola arbore non comederet, ei injunxit. Quod si contemneret, mortem illico subsequituram ei comminando prædixit; si vero servaret, tempore congruo de terra levandum, et cum angelis in cælo cognosceret se fore collocandum. Sociam quoque ei de costa sua, id est de semetipso factam, quæ ei prolem generaret, addidit; et quid facere deberent utrosque edocuit. Invidens diabolus illuc hominem de limo terræ factum ascendere, unde ipse tam præclarus sciebatur corruisse, sicut omnibus notum est, per serpentem mulierem seduxit, et per eam viro fructum vetitum comedere suavit, sicque utrumque sibi subdidit, ac per hoc, consilium Dei, quod ei disposuerat, cassare

studuit, imo se cassasse exsultavit. Ecce ergo homo ad imaginem Dei factus universæque creaturæ quam sub cælo Deus fecerat prælatus, *Cum in honore esset, non intellexit (Psal. XLVIII, 21), imo noluit intelligere ut bene ageret (Psal. xxxv, 4),* ideoque justo Dei iudicio comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis (Psal. XLVIII, 21). In præsentī vita, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis (Job XIV, 1), moriens infernalibus adducitur tenebris. Quid ergo miser faciet? Quo se convertet? Quomodo poterit resurgere seque de diaboli manu vel servitute liberare? Per se certe surgere non potest. Clamet ergo ad Dominum et dicat: *O Domine! quia ego servus tuus, et filius ancillæ tuæ (Psal. cxv, 16), Educ de carcere animam meam (Psal. cxli, 8), Eripe me de inimicis meis, Deus meus (Psal. LVIII, 2).*

CAPUT III.

Conveniens fuit ut homo post peccatum non redimeretur, nisi cum aliqua satisfactione facta Deo.

Sed quid faciet Dominus Deus? verum est certe: quia omnia quæcumque voluit, fecit in cælo et in terra (Psal. cxxxiv, 6): nihil tamen facere potest vel debet injuste. Et si præceperit diabolo ut dimittat eum exire de inferno, quem injuste et per invidiam seduxit, poterit ei diabolus respondere: Verum quidem est, Domine, quod per invidiam eum decepi; sed tamen si violenter eum mihi abstuleris, injuste me tractabis. Non enim meum mihi violenter subdidi quoniam per violentiam nihil ei facere potuissem. Tu ei præcepisti de ligno non comedere, ego suasi ei comedere; tu ei prædixeras quod si comederet, moreretur, ego ei dixi quod non moreretur; ipse autem magis credidit mihi quam tibi, et propter consilium meum sponte despexit præceptum tuum. Cum ergo eum violenter peccare non fecerim, sed tantummodo ut peccaret suaserim, injustum certe erit si eum mihi violenter abstuleris. Dimitte potius eum congruè mecum, et sicut sese sponte mihi supposuit, ita si poterit, eripiat se de manibus meis. Ista certe posset Deo diabolus objicere. Quanquam etsi aliqua pietas vel misericordia (quod impossibile est) moveret diabolum erga hominem, nihil tamen ejus pietas homini proficeret. Etiam si Deo diceret: « Domine Deus, saturatus sum miseriis et pœnis infelicis hominis, jamque me pœnitent quod eum per invidiam seduxerim, et concedo ut educas eum de inferno, imo etiam deprecor ut sicut proposuisti, eum colloques cum angelis in cælo, nihil hæc tota ejus bonitas homini conferret. Homo enim, si diligenter suspiciatur, nihil debebat diabolo, vel in manu vel potestate ejus consistebat. Contra Deum peccaverat, dum præceptum ejus utpote Domini sui contempserat, ideoque Deus eum in carcere suo, id est in inferno posuerat; justo tamen iudicio illum ei tortorem tradiderat, cui ipse stulte crediderat. Si Deo aliquo modo reconciliari posset, ut Deus illi iram suam indulgeret, et peccatum quod fecerat dimitteret, tunc, vellet, nollet diabolus, facile de inferno educi posset. Illec autem recon-

iliatio sine aliqua peccati ipsius satisfactione fieri non potest. Alioquin etiam si Dominus Deus misericordia motus homini peccatum indulgeret, eumque de inferno educeret, essetne justum et conveniens ut eum sic sordidum et maculatum, nullaque satisfactione lotum vel mundatum, cum angelis tam mundis et gloriosis qui nunquam Deum offenderunt in cælo collocaret? Et ubi esset quod dicit Apostolus: *Quæ communicatio luci ad tenebras? (II Cor. vi, 14.)* Hoc revera inconveniens esse omni sanum sapienti patet. Quapropter aliquam satisfactionem oportet hominem facere, qua possit Deum placare. Cujusmodi autem debeat esse ipsa satisfactio, videamus sub exemplo. Verbi gratia. Sit rex aliquis præpotens, qui unum ex principibus suis contumacem sibi et rebellem ejiciat de regno suo. Si postea illi regi domino suo voluerit reconciliari, primum oportet ut ex integro reddat quidquid ei abstulit, aut si illud non potest reddere, reddat quod tantumdem valeat. Deinde pro contumacia et superbia, qua contra eum rebellavit, secundum leges curiæ suæ et iudicium optimatum suorum ei satisfaciat. Quandiu enim retinet et non reddit quod ei abstulit, non est conveniens vel digna satisfactio, nec ad honorem regis. Si enim rex sua retinenti indulserit, veniamque donans in regnum suum redire permiserit, dicent utique homines ideo eum indulsisse, quia emendare vel sibi eum aliter subijcere non potuit, sicque hujusmodi satisfactio vel reconciliatio, ad vilitatem ac dedecus, seu opprobrium fiet regis. Similiter ergo homo qui pro culpa sua ejectus est de paradiso et relegatus in inferno, si Domino Deo vult reconciliari et gratiam ejus recipere, primum oportet ut ex integro reddat quidquid ei abstulit, aut quod tantumdem valeat. Deinde pro superbia, qua Creatoris sui præceptum contempsit et ejus hosti adhæsit, ei satisfaciat. Si hoc ordine non satisfecerit, satisfactio ejus non erit ad honorem Dei. Videamus ergo quid Deo abstulit, quando de ligno vetito comedit.

CAPUT IV.

Quid homo Deo abstulit, quando de ligno vetito comedit.

Deus certe, ut supradictum est, ideo illum creavit, ut ex illius genere ruinam restauraret supernæ civitatis. Dicit etiam beatus Gregorius, in præfata Homilia decem drachmarum, quod tantum numerum credimus ad eam ascensurum electorum hominum, quantum illic contigit remansisse electorum angelorum. Cum ergo præceptum divinum transgrediens peccavit, tot utique animas Deo abstulit, quot ipse in cælum levare disposuerat cum angelis. Itaque si vult Deo reconciliari et ad paradysum reverti, oportet ut primo solvat ei damnum quod intulit, tot scilicet homines, quot Deus disposuit in cælum levare, et tam mundos atque ab omni peccato immunes, sicut fuit Adam antequam peccasset. Aut si non potest tot homines mundos et immaculatos reddere, solvat quod tantumdem valeat, alio-

quia satisfactio ejus, sicut dictum est, non erit ad honorem Dei. Etsi Deus, antequam reddatur sibi quod ablatum est, misericordia motus homini peccatum suum indulserit, eumque angelis in cælo sociaverit, non erit certe justitiæ congruum, ut raptorem suum, furem suum, homicidam suum, qui tot homines sibi rapuit, tot furatus est, tot interfecit, conjungat filiis suis, amicis suis, qui semper sibi ac si dulcissimo patri servierunt, nunquam eum offenderunt, nunquam mandatum ejus præterierunt. Reddat ergo homo, reddat Deo quod ei abstulit, ut gratiam ejus recipere possit. Sed quomodo reddet ei tot homines tales, quales fuit Adam antequam peccasset? Ut de tot hominibus taceam, unum certe solum hominem talem, qualis fuit Adam antequam peccasset in toto genere suo, id est in tota natura humana, non inveniet. Quando enim peccavit Adam, innocentiam et munditiam suam perdidit, peccatorque et immundus factus est. Qualis autem factus est, tales utique generavit, quia peccator et immundus nonnisi peccatores et immundos generare potuit: *Quis enim, sicut Job ait, potest facere mundum de immundo conceptum semine?* (*Job xiv, 4.*) In tota ergo linea generationis humanæ, non reperietur unus homo sine peccato, nedum tot millium multitudo. Peccator autem homo, si semetipsum in mortem pro peccatis aliorum offerat Deo, nec se solum poterit justificare, nedum alios. Nam nec Isaac sanctus et de sanctis parentibus natus, si inter manus patris, Dei præcepto obedientis, occisus fuisset, de inferno se liberare potuisset, sicut nec Abel sanctus et Dei voce laudatus. Quod ergo Deo abstulit, nullo genere reddere potest.

Sed nunquid saltem quod tantumdem valeat reddere poterit? Non utique. Nam licet in lege a Deo per Moysen data sacrificia fieri jubeantur de bestiis et volatilibus, tamen, sicut ait Apostolus: *Impossibile erat sanguine taurorum et hircorum auferri peccata* (*Hebr. x, 4*). Omnes enim hirci vel tauri, imo omnes bestię agri et volatilia cæli, et, ut amplius dicam, totus mundus cum sole et luna et sideribus non potest comparari uni homini, licet immundo, licet peccatori, nec valet eum, quia ipse ad imaginem Dei factus est, quamvis peccando eam in se corruperit. Et animam rationalem habet, et in fine sæculi resuscitandus et ad judicium est venturus, postque in æternum, licet in pœnis, victurus. Nec damnus ergo quod Deo intulit, nec quod tantumdem valeat, potest homo reddere de toto mundo, vel de suo genere. Sed si Deus novum aliquem hominem justum et mundum faceret, sicut fecit Adam, qui se pro peccatis omnium hominum in sacrificium Deo offerret, possetne sufficiens hostia esse? Nequaquam. Unus enim homo, talis qualis fuit Adam antequam peccasset, non valeret nisi solum Adam redimere, aut unum hominem, solum ei similem; et sanguis unius talis hominis non valeret nisi ad redemptionem unius solius hominis. Quanquam atiam si valeret ad redemptionem omnium hominum

(quod impossibile est), tamen, ut concedamus posse valere, illud certe patet quod, etsi valeret, non tamen in pristinam dignitatem natura humana per ejus sanguinem restituta esset. Justum enim esset ut ei natura humana subiceretur et serviret per quem se redemptam esse cognosceret: quod si fieret, jam pristinæ dignitati restituta non esset. Quando enim Adam factus est, nulli nisi soli Deo subjectus est, licet pro substantia carnis per David dicatur: *Minuisti eum paulo minus ab angelis* (*Psal. viii, 6*). Nunc autem si alius esset cui subiceretur, jam a priori dignitate inferior fieret; nec æqualis esset angelis, qui nemini subjecti sunt, nisi soli Deo. Præterea ille novus et justus homo, quare moreretur, qui nullum peccatum fecisset? Mors enim non est nisi pœna peccati: et si Adam non peccasset, nunquam utique moreretur. Novus itaque et sanctus ille homo, ab omni peccato liber et immunis, non debet puniri pro peccatore, sed qui peccavit debet pœnam et supplicium subire peccati. Hoc idem posset dici et cogitari de quolibet angelo, si fieret homo. Unde dicitur in Psalmo: *Frater non redimit, redimet homo* (*Psal. xlviii, 8*). Fratres enim nostri angeli sunt, quibus secundum animam æquales sumus, per quam ad imaginem suam nos condidit Deus. Sed cum frater, id est angelus tam sanctus, tam gloriosus, nos redimere non possit, quomodo redimet homo, de immundo semine conceptus et in peccatis genitus? *Non dabit plactionem suam et pretium redemptionis animæ suæ* (*ibid.*). Quid ergo faciet? *Et laborabit in æternum* (*ibid.*, 9). Patet itaque quod nec angelus, nec novus aliquis homo, nedum vetus et peccator, potest humanum genus redimere. Quamobrem nulla omnino creatura, neque totus mundus potest pro peccato primi hominis digne satisfacere. Sed quod non potest angelus, vel homo vel totus mundus facere, Deus utique qui omnipotens est, posset facere, quia *omnia quæcumque voluit, fecit in cælo et in terra* (*Psal. cxxxiv, 6*). Si ergo vellet, posset utique nos redimere, quod nec angelus, nec homo, neque alia quælibet creatura potest facere.

Sed jam dixi quod pro peccato non debet mori nisi illa natura quæ peccavit, Deus autem non peccavit, ideoque non debet mori. Redemptionem ergo istam non potest facere nisi Deus, nec debet illam facere nisi homo. Quoniam itaque non potest illam facere nisi Deus, nec debet illam facere nisi homo, necesse est ut eam faciat Deus homo. Compleatur igitur illud Psalmistæ: *Redemptionem misit Dominus populo suo* (*Psal. cx, 9*); nisi enim de cælo mittatur, in terra non invenietur. Unde rursus dicitur: *Quia prospexit de excelso sancto suo, Dominus de cælo in terram aspexit, ut audiret gemitus compeditorum, ut solveret filios interemptorum* (*Psal. cx, 20, 21*). Sed cum Deus constet in tribus personis, non tamen Trinitatem necesse est incarnari, quia quæcumque ex tribus personis incarnetur, Deus incarnabitur, quoniam unaquæque per se singillatim

persona verus est Deus. Quærendum itaque est cui personæ magis conveniat incarnatio. De quo tamen non est opus diutius immorari. Quia convenientius est ut Filius se offerat Patri in sacrificium pro nobis et supplicet Patri, quam Pater Filio. Præterea si Pater incarnaretur et Filius esset Virginis, tunc duo Filii essent in Trinitate, Filius scilicet Dei Patris et ipse Deus Pater, qui esset filius Virginis. Ac per hoc quædam confusio sequeretur personarum, et, dum de Filio tractaretur, dubitaretur atrum de Filio Dei, an de filio Virginis esset locutio. Idem etiam contingeret, si Spiritus sanctus incarnaretur. Multo ergo aptius, multo est convenientius ut Filius incarnetur, sitque una persona in Trinitate permanens sine aliqua dubietatis confusione, Filius Dei et filius Virginis: per hoc quod ex Patre genitus est, verus Deus permanens; per hoc quod de Virgine natus est, verus homo existens. Alioquin nisi se de nostro genere novum hominem faceret, ad nos utique ejus natura non pertineret, nec pro nobis mori deberet, quia de natura illa quæ peccaverat, natus non esset. Nunc autem cum de carne Adam veram carnem sumat absque peccato, quia non de virili semine, sed de Spiritu sancto conceptus et natus est, licet ipse peccatum non fecerit, nec inventus sit dolus in ore ejus, ac per hoc mori non mereatur, propter consortium tamen et participationem humanitatis nostræ, recte et convenienter poterit et debet, si voluerit mori pro fratribus suis, qui ejusdem generis, ejusdem sunt secum naturæ. Unde et Apostolus: *Decebat enim*, inquit, *eum propter quem omnia et per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummare. Unde debuit per omnia fratribus assimilari, ut misericors fieret et fidelis pontifex ad Deum, ut reprobaret delicta populi (Hebr. II, 10, 17)*. Dicens ergo debuit per omnia fratribus assimilari, non ita hoc intulit, quod debuerit mori pro peccato sicut alii moriuntur, sed solummodo pro misericordia et participatione humanitatis nostræ.

CAPUT V.

Congrua et decens redemptio naturæ humanæ.

Intueamur vero nunc quam congrue et decenter sequatur redemptio humanæ naturæ. Diximus superioribus quod humana natura debet primum Deo reddere quod ei abstulit, id est tot homines quot ad civitatem suam restaurandam vel complendam necessarios esse disposuit, vel quod tantundem valeat. Dei ergo Filius, unus cum Patre Deus existens, nonne melior est quam non solum illi qui ad supernæ civitatis ædificium restaurandum erant necessarii, verum etiam omnes angeli et archangeli, imo universa generaliter creatura totius mundi? Creator, inquam, omnis creaturæ nonne melior est omni creatura? Deus omnipotens qui omnia solo jussu fecit, et, si perirent, solo jussu in momento omnia reficeret, nonne melior est et plus valet omnibus quæ fecit? Dum ergo se obtulit in sacrificium Deo

A Patri pro nobis, mortemque suscipiens vitam suam tradidit pro peccatis nostris, nonne centies millies in infinitum plus valuit quod ipse reddidit pro nobis, quam valuissent omnes illi homines quos Adam diximus Deo abstulisse, cum peccavit? Quomodo itaque se Deus Pater continere posset, ut humano generi peccatum suum non dimitteret, iram anti- quam non indulgeret paradisiisque redderet, cum Filium suum dilectum, coæqualem sibi et coæternum, pro eis in cruce pendentem, manibus ad se extensis, tantam sibi carneret solvere redemptionem? Hinc et præfatus Apostolus in eadem Epistola: *Qui in diebus, inquit, carnis suæ, preces supplicationesque ad eum qui possit illum salvum facere a morte, cum clamore valido et lacrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia (Hebr. v, 7)*. Solvit ergo misericorditer pro nobis, quod pro se non debebat, dicens cum propheta David: *Quæ non rupui, tunc exsoltebam (Psal. lxxviii, 5)*. Hinc et Isaias: *Vulneratus est propter peccata nostra, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum, et sivoire ejus sanati sumus (Isai. lxxv, 5)*. Disciplinam enim mortis et dolorum atque passionem, quam pro peccatis nostris merueramus, ipse pro nobis suscepit, et per eam nos Deo Patri, sibi que ipsi et Spiritui sancto, id est sanctæ Trinitati quæ unus Deus est, reconciliavit; pacemque inter nos et Deum in sanguine suo pius mediator reformavit. Ipse est enim sacerdos a quo et per quem reconciliati sumus, ipse hostia qua reconciliati sumus, ipse est Deus cui reconciliati sumus.

CAPUT VI.

Fit Deo condigna satisfactio per incarnationem.

Postquam ergo per ipsam Dei et hominum mediatorum Christum Jesum, humana natura reddidit Deo pretium, quod multo plus valebat, quam omnes homines quos ei abstulerat, videamus etiam nunc quomodo de contumacia et contemptu, quo ejus præceptum transgressus est, satisfaciat. Sic enim superioribus rectum ordinem regni satisfactionis proposuimus, ut princeps expulsus et reconciliandus primum solveret regi ex integro quod ei abstulerat, aut æquipollens; deinde pro contemptu regni majestatis et contumaciæ modum consideremus. Homineum Deus, ut supra dictum est, ex duabus naturis composuit, id est ex spirituali et corporali: ex spirituali secundum animam, ex corporali secundum carnem, quæ de terræ limo facta est. Sed secundum animam, quæ et rationalis est et immortalis, factus est homo ad imaginem et similitudinem Dei; secundum carnem vero, quæ de terra facta est, non factus est ad similitudinem Dei, quia Deus nec oculos, nec aures, nec aliquod membrum corporale habet, quoniam summus et incircumscribitus spiritus est. Et quod legitur in Psalmis: *Manus tuæ, Domine, fecerunt me et plasmaverunt me (Psal. cxviii, 73)*; itemque: *Oculi Domini super justos et aures ejus in preces eorum (Psal. xxxiii, 16)*, et similia multa. Non simpliciter ad litteram sunt accipienda, sed figura-

liter intelligenda : *Littera enim occidit, spiritus autem vivificat* (II Cor. iii, 6). Alioquin et alas Deus habebit, quia de illo legitur : *Et ascendit super cherubim et volavit, volavit super pennas ventorum* (Psal. xvii, 11). Anthropomorphitæ ergo hæretici, qui dicunt hominem secundum corpus factum ad imaginem Dei, aut ostendant hominem volare, quia Deus legitur volasse, aut recognoscant fatuitatem nimie simplicitatis suæ. Sola itaque rationalis creatura, angelica scilicet atque humana, similitudinem Dei in se continet, quamvis angelus non legatur factus ad imaginem Dei. Sic enim per Isaiam dicitur : *Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia et perfectus decore, in deliciis Paradisi Dei fuisti* (Ezech. xxviii, 13). Quod beatus Gregorius exponens : « Notandum, inquit, quod non ad similitudinem Dei factus, sed *signaculum similitudinis* dicitur, ut quo in eo subtilior est natura, eo in illo imago Dei subtilius vel similis insinuetur expressa. » Similiter ergo in angelo qui nihil habet corporale, sed solummodo spiritus est, imago Dei est expressa, quam in homine qui corpus gestat terrestre, licet dicat idem beatus Gregorius in Expositione Ezechielis quod, ad comparationem summi illius et incircumscripti spiritus qui est Deus, etiam angeli corporei possunt dici. Secundum animam itaque homo factus est ad imaginem Dei, et similis est angelis, imo æqualis; secundum corpus vero inferior est angelis, testante Psalmista qui ait : *Minuisti eum paulo minus ab angelis* (Psal. viii, 6). Adam itaque per rationalem sibi intellectum sibi a Deo datum, debuit cognoscere sese minorem esse angelis; per superbiam conatus est superior esse angelis, et Deo consimilis. Mulier etenim credens serpenti dicenti : *Scit Deus quod in quocunque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, et eritis sicut dii scientes bonum et malum* (Gen. iii, 4), ea intentione comedit et viro comedere suasit, quia speravit quod futuri essent dii. Unde et ipse Deus : *Ecce, inquit, Adam quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum et malum* (ibid. xii). Ecce quanta superbia quod homo de terræ limo factus conatur excellere angelos, et par esse Deo creatori suo! Unum ergo idemque est vitium superbientis angeli et superbientis hominis. Quamobrem justo Dei iudicio parem culpam par poena sequitur, quia ille de cælo, et hic ejicitur de paradiso. Sed illum sine aliqua spe recuperationis lapsum credimus, quamvis legatur Origenem scripsisse quod Salvator noster, sicut perditum hominem reparavit, ita quoque post resurrectionem prolapsam angelum peracto iudicio liberabit. Homo vero qui jam per mediatorem Jesum Christum solvit Deo quod ei abstulerat, pretium scilicet sanguinis ejus plus valentis quam illud quod ei abstulerat, nunc superest ut pro contumacia et superbia, qua contra eum tumuit, digne ei satisfaciat.

Quæ ergo dignior vel convenientior potest esse satisfactio pro contumacia hominis, qui superbe voluit esse similis Deo, quam ut Filius Dei humiliter fiat

A homo? Quia enim homo stulte voluit esse Deus, misericorditer Deus factus est homo. Hinc et beatus Apostolus : *Hoc, inquit, sentite in vobis quod et in Christo Jesu, qui, cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo* (Philipp. ii, 6). Ecce quam distincte superbiam hominis et humilitatem Christi notavit. Homo enim per rapinam conatus est Deo esse æqualis, et hoc arbitratus est se per fructus veliti comestionem posse assequi; Christus autem non rapina, sed natura æqualis Deo fuit. Homo cum in forma servi, imo Dei servus esset, superbe se voluit extollere ad similitudinem Dei : Christus vero cum in forma Dei esset, semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinum hominum factus, et habitu inventus ut homo (ibid., 7).

B Adam sine aliqua necessitate præceptum Dei transgressus est, et obedientiam ejus servare contempsit; Christus vero dicens : *Non veni facere voluntatem meam, sed ejus qui me misit* (Joan. vi, 38), per multarum tribulationum difficultates et angustias, factus est obediens Patri, servavitque irrefragabiliter ejus obedientiam non ad tempus, sed usque ad mortem. Nec ipsam jucundam aut suavem vel honorabilem mortem, sed duram et ignominiosam, mortem scilicet crucis. Unde et ipse hæc omnia sciens et passioni propinquans, cum discipulos, imo totum genus humanum Deo Patri commendans, oraret pro omnibus : *Et pro eis, inquit, sanctifico meipsum, ut sint et ipsi sanctificati in veritate* (Joan. xvii, 19). Ac si diceret : Pro eis offero meipsum, qui plus valeo quam omnes homines quos tibi abstulerunt, qui pro eis, cum essem Deus, Filius tuus unigenitus, homo factus sum, et usque ad mortem tibi obediens sum. Dirigatur ergo pro eis oratio mea sicut incensum in conspectu tuo, et elevatio manuum mearum in cruce fecit pro eis sacrificium vespertinum (Psal. cxl, 2), ut dimissa omni peccati originalis macula, sint et ipsi sanctificati. Sic ergo : *Cum clamore valido et lacrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia, peractoque sacrificio et satisfactione ad integrum completa : Consummatum est, inquit, et inclinato capite emisit spiritum* (Joan. xix, 30). Quodque magis mirandum est, et dulci memoria retinendum, jugique ruminatione venerandum : non solummodo sanguinem suum, qui majoris est pretii quam tota creatura quæ Deus non est, Patri suo pro nobis recompensavit, sed etiam omnes homines, quos primus parens Deo abstulerat, ei ex integro reddidit per virtutem ejusdem sacrificii. Dicit enim apostolus quia *quocunque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus* (Rom. vi, 3). Habet namque fides Catholica quod unusquisque fidelis baptizatus ab omni peccato originalis maculæ sit liber; et plene mundatus atque purgatus ejusdemque est meriti, cujus Adam antequam peccaret. Hic si aliquis querat quare, dimisso peccato originali, non dimittitur, nec removetur, sed fixa retinetur poena ejusdem peccati, id est mors, hanc questionem beatus Augustinus in libro De libero arbitrio ita

solvit : « Omnis, inquit, summa salutis nostræ in A fide est, quia *sine fide impossibile est placere Deo* (Hebr. xi, 6), et *justus ex fide vivit* (Rom. i, 17). » Est autem fides, sicut dicit Apostolus : *sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium* (Hebr. xi, 1). Si ergo viderent Judæi atque Pagani quoque baptizatos ultra non mori, utique non propter Christianæ fidei dilectionem, sed propter devitandam corporis mortem, omnes currebant etiam non vocati ad baptismum, sicque fides proprium perderet meritum. Cum itaque duæ sint mortes, prima scilicet carnis et secunda animæ, unde dicitur in Apocalypsi : *Qui vicerit, non lædetur a morte secunda* (Apoc. xii, 2); utramque incurrit primus homo, dum vitium lignum comedit : in præsentem quidem mortem carnis, in futuro vero mortem animæ, id est damnationem. Veniens autem Redemptor noster, simplam suam mortem, id est carnis, daplæ nostræ opposuit, et per eam nos ab utraque liberavit, dum, per suam, nostram destruxit, dicens per Osee prophetam : *O mors! ero mors tua* (Ose. xiii, 14), quamvis si diligenter consideremus, etiam in anima sola duæ mortes inventantur, una in præsentem, altera in futuro. Quando enim facit aliquis criminale peccatum, moritur in eo anima; dicit namque beatus Augustinus quod sicut vita corporis anima, ita vita animæ Deus est. Egreddente anima mortuum remanet corpus, et recedente Deo propter peccatum, moritur anima. Propter hanc mortem animæ orabat David : *Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte, nequando dicat inimicus meus : Prævalui adversus eum* (Psal. xii, 4, 5). Quandiu enim resistimus adversario et pugnamus contra eum, cujuscuque criminis nobis tentationes inferat, non morimur propter eas, imo coronam nobis et salutem operantur. Si autem nobis cedentibus et devictis, potuit dicere inimicus, *prævalui adversus eum*, heu! ecce in corpore vivo et lascivo mortua jacet anima. Unde et Apostolus : *Vidua, inquit, quæ in deliciis est vivens mortua est* (I Tim. v, 5). Post hanc vero primam mortem animæ quæ sit in præsentem, sequitur in futuro secunda, quoniam nisi hic per pœnitentiam resurgat, hinc exeuntem recipit mors, id est damnatio æterna. Pro hac damnatione dicitur in Evangelio de reo illo ministris a rege : *Mittite eum in tenebras exteriores* (Matth. xxii, 13). Quoniam nisi hic quisque, per peccatum incurrens cæcitatem mentis, decidat in tenebras interiores cordis, illuc post mortem, non mittitur in tenebras exteriores inferni. Per tenebras ergo interiores decidit in tenebras exteriores, quia per mortem peccati infelix anima mortem incurrit damnationis. Pro hac morte Dominus dicit in Evangelio : *Qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet; et omnis qui vivit et credit in me, non morietur in æternum* (Joan. xi, 25, 26). Pro hujus primæ mortis, id est peccatorum diversitate, tres mortui a Domino resuscitati leguntur in Evangelio, puella in cubiculo, juvenis extra portam, Lazarus quatrduanus in sepulcro, significantes peccatores pro crimi-

nis sui modo vel qualitate, alios privata, alios publica, alios diutina pœnitentia fore resuscitandos. De his ergo omnibus mortis generibus anima in baptismo liberatur, et, deposito veteri homine, novus homo et Filius Dei per lavacrum regenerationis efficitur, ejusdemque munditiæ et sanctitatis existens, cujus fuit Adam antequam peccaret, de baptismo egreditur. *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri* (Joan. i, 12). Mors tamen carnis retinetur, ne non propter animæ, sed propter carnis mortem devitandam ad baptismum veniant. Veniet autem tempus quando *novissima inimica destructur* (I Cor. xv, 26), in resurrectione scilicet. Cum integro numero, collectis omnibus qui ad complendam perfectionem cœlestis illius gloriosæ civitatis Jerusalem fuerint necessarii, dabuntur singulis, non singulæ, sed binæ, stolæ albæ, id est perfecta immortalitas animæ et corporis; sicque *corruptibile nostrum induet incorruptionem, et mortale nostrum induet immortalitatem. Deinde fiet sermo qui scriptus est : Absorpta est mors in victoria* (I Cor. xv, 53, 54), nosque perpetuo lætantes videbimus quomodo erit *Deus omnia in omnibus* (ibid., 28). Amen.

CAPUT VII.

Quomodo antiqui Patres, ante legem, et post desideraverunt adventum incarnationis.

Ecce ergo, fratres charissimi, jam audivimus quare ratione Deus, homo factus, operatus sit salutem in medio terræ : nunc vero, si placet, audiamus quomodo antiqui Patres, ante legem et sub lege in eum credentes, ejus desideraverunt adventum, quomodo cum lacrynis ut eum viderent suspiraverunt, quomodo mysterium incarnationis ejus et verbis et factis prænuntiaverunt. Si quis enim diligenter inspicere velit, quidquid nunc diximus de incarnatione Domini in antiquis Scripturis reperire poterit. Verum quia non omnia Scripturæ divinæ testimonia facile possunt replicari, illud certe quod Moyses omnium primum ponit, inspiciamus quomodo consonet his quæ supra dicta sunt : *In principio, inquit, creavit Deus cælum et terram* (Gen. i, 1), cœli nomine cœlestem creaturam, id est angelos; terræ vero, terrenam, id est humanam volens intelligi. Quia vero non de angelis, sed de homine referre proposuerat, cœlo interim dimisso, addit : *Terra autem erat inanis et vacua* (ibid., 1) : id est humana natura, bene a Deo creata, protoplasti peccato prorsus inanis, totius boni et vacua virtutibus ita facta est, ut nihil in ea prioris dignitatis vel munditiæ inveniretur. *Et tenebræ erant supra faciem abyssi* (ibid.). Abyssi nomine cor humanum potest intelligi, Jeremia dicente : *Pravum est cor hominis et inscrutabile, quis cognoscet illud ?* (Jer. xvii, 9.) Sicut enim profundum abyssi nullus vestrum penetrare valet nec ad ejus finem pertingere, sic et humani cordis altitudinem, vel ingenium, aut versutias, non facile dijudicare vel cognoscere possumus. Ita ut quem nobis magis blandiri exterius conspiciamus, ab eo sit nobis non-

namquam potius cavendum interius, dum dolos vel astutias ejus non intelligimus. *Tenebræ ergo erant supra faciem abyssi*, quia post illud peccatum protoplasti corda humana divinæ cognitionis tanta contextit ignorantia, ut etiam, relicto Creatore, deos esse crederent sua opera vel signa, nec cur facti, vel a quo facti essent homines, aliquis pene eorum cognosceret. *Et spiritus Dei ferebatur super aquas* (*Gen. 1, 2*), per ora prophetarum qui, Spiritu sancto edocti, prænuntiabant per aquas baptismatis reddendam esse salutem generi humano. Ecce quam breviter descripsit, per inanitatem et vacuitatem terræ et per tenebras abyssi, ignorantiam totius mundi: quæ tanta erat, ut, exceptis paucis intra Judæam hominibus vel prophetis, vix aliquis sciret cur natus fuerit. Sed cum tenebræ istæ, jam per quinque milia et eo amplius annos mundum contextissent, illudque tempus advenisset de quo dicit David: *Tu exurgens Domine, miseraberis Sion, quia tempus miserandi ejus, quia venit tempus* (*Psal. ci, 14*): dixit Deus: *Fiat lux* (*Gen. 1, 3*). Quæ est ista lux? Nisi Filius Dei, Deus de Deo, lumen de lumine; quæ erat quidem cum Patre, non facta, sed genita, et videbatur ab angelis, quos claritatis suæ illustrabat aspectu, sed ab hominibus videri non poterat, quia oculos eorum tenebrarum densitas operuerat. Nam nec cæcus solem clare fulgentem videre potest, quoniam non habet oculos quibus eum videat. Non ergo culpa solis est, quod non videtur, sed culpa cæci. Sic et homines non poterant videre lucem illam præcipuam, quia visum illum quo Deus videtur, amiserant. Erat itaque lux ista apud Patrem, sed facta non erat, quia Filius Dei nec factus, nec creatus, sed tantum a Patre est genitus. Quia ergo homo infixus in limo profundi tantæ altitudinis lucem videre non poterat, dixit Deus: *Fiat lux*. Ac si diceret: Quoniam miser homo, tenebrarum caligine pressus, non potest videre lumen mihi cœvum et cœquale, id est Filium meum, volo ut Filius meus per quem omnia facta sunt, illi condescendens, fiat talis lux quam videre oculis corporeis possit, id est incarnetur et fiat homo. Ut quia homo non potest videre Deum, qui spiritus est, Deus fiat homo, et ab homine videatur ut homo, quatenus hominem vident. Et Deum hunc esse recognoscendo, per visionem hominis paulatim releat et ascendat ad visionem Dei, *Et facta est lux* (*ibid.*), id est *Verbum caro factum est* (*Joan. 1, 14*).

Dum ergo medium silentium tenerent omnia, et nox in suo cursu medium iter haberet omnipotens sermo Dei de cælis a regalibus sedibus venit (*Sap. xviii, 14*). Hoc licet de vindicta Dei quæ facta est media nocte in Ægypto, quando omnia primogenita occisa sunt, dictum sit, tamen etiam de incarnatione Domini convenienter intelligitur. Duæ quippe voces in mundo sonuerunt, primo vox prophetarum venturum Christum prædicentium, secundo vox apostolorum eum venisse clamantium. Quas duas voces significabant duo seraphim de quibus dicit Isaias

quod clamabat alter ad alterum, et dicebant: *Sanctus, Sanctus, etc.* (*Isa. vi, 3*). Quod enim futurum propheta prædixerunt, apostoli factum esse prædicaverunt. Sed tempore Dominicæ nativitatis, prophetis jam ex majori parte defunctis, prophetia penè refriguerat, apostolorum vero prædicatio necdum intonuerat, sicque inter voces, medium silentium intercesserat. Ante adventum etiam Christi dictum fuerat. *Notus in Judæa Deus, in Israel magnum nomen ejus* (*Psal. lxxv, 2*); eo autem adveniente, nos in suo cursu medium iter habebat, quia tanta noctis et tenebrarum, id est ignorantie caligo excreverat, ut nec ipsi Judæi qui prophetas legebant, nec gentiles eum cognoscerent, sicut Joannes dicit: *In mundo erat, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit: in propria venit, et sui eum non receperunt* (*Joan. 1, 10, 11*). In tanta ergo tenebrarum densitate subita lux, de cælo refulgens, venit illuminare his qui in tenebris et in umbra mortis sedebant, ut completeretur illud Isaiæ: *Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam, habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis* (*Isa. ix, 2*). Hanc lucem significat etiam ille cereus quem singulis annis in vigilia Paschæ pulcherrimo more sancta Ecclesia novum facere et accendere consuevit. Unde et ipsi cereo inscribitur quotus annus sit Dominicæ Incarnationis, quatenus per hoc etiam pueri patenter intelligant, ad recollectionem eum fieri illius novæ lucis, quæ de cælo in terra refulsit. Nam et ipsæ tenebræ quæ tribus diebus ante Pascha recoluntur, easdem tenebras de quibus locuti sumus, significant: quas Christus veniens illustravit. Et bene tribus diebus sunt, propter tria tempora quæ ipsam lucem præcesserunt: Primum tempus ante legem, secundum sub lege, tertium sub gratia. Ante legem a principio mundi, id est ab Adam usque ad Moysen; sub lege a Moyse usque ad Joannem, sic enim ipse Dominus in Evangelio determinat dicens: *Lex et prophetæ usque ad Joannem, et ex eo regnum Dei evangelizatur* (*Luc. xvi, 16*). Bene ergo etiam tempore gratiæ, licet jam nato Christo, tenebræ durant, quia ab Abel justo usque ad passionem Christi, quantumcumque pie et juste viverent sancti, morientes tamen in tenebras et in infernum ire cogebantur, licet nequam igne vel tormentis sicut impii punirentur. Hinc est quod sancta Ecclesia, quamvis probatissimi Patres ante Christum fuerint, de nullo tamen eorum qui priusquam Christus pateretur mortui sunt, diem agere consuevit solemnem, excepto sancto Joanne Baptista, et Innocentibus, septemque fratribus Machabæis; quia omnes pariter ducebantur ad infernum. Quando enim festum alicujus sancti colimus, congaudemus ei utique et Deum collaudamus de eo quod animam ejus eductam de corpore leverit ad cælum. Quorum autem animæ ducebantur ad infernum, quomodo de eis fiet solemnitas? Quibus magis videtur compatiendum quam congaudendum. Postquam autem Christo ad inferos descendente,

populus sanctorum qui ahibulabat in tenebris, vidit A lucem magnam, et educti sunt a Domino in manu forti et brachio extento, statim impletum est illud Apostoli: *Quoniam tenebrae transierunt, et lumen verum jam lucet* (1 Joan. II, 8).

Hæc tria tempora significant etiam illæ tres missæ quas in præsentî Natalis Dominici die celebraturi sumus. Prima enim missa in nocte significat tempus ante legem, quando, exceptis paucis patriarchis, nox ignorantie contegebat fidem vel agnitionem Dominicæ incarnationis. Secunda missa aurora apperente significat tempus sub lege, quando in psalmis et prophetis, remota ex parte magna priori nocte, incipit apparere fulgor nascituri solis. Tertia vero missa in die designat tempus gratiæ, quando exortum est in tenebris lumen rectis corde. Unde B et angelus qui eandem nativitatem pastoribus nuntiavit, cum lucis claritate apparuit, quod nunquam antea legitur contigisse, insinuans jam priores tenebras spiculo novi solis penitus effugandas esse. Postquam ergo dixit Deus: *Fiat lux, et facta est lux* (Gen. I, 3), recte subiungitur: *Et vidit Deus lucem quod esset bona, et divisit lucem a tenebris* (ibid. 4). Videre Dei. et approbare et laudare est. *Vidit ergo lucem quod esset bona*, id est placuit ei et laudavit quidquid ille verus sol faciebat, dicens super eum in Jordane baptizatum vel in monte transfiguratum: *Hic est Filius meus dilectus in quo mihi complacui* (Matth. III, 17, 5). *Et divisit lucem a tenebris* (Gen. I, 4), dicens ei: *Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum* (Psal. CIX, 1). Vel lucem possumus hic intelligere apostolos ejus, qui participatione veræ lucis et ipsi facti sunt lux, sicut eis dicitur a Domino: *Vos estis lux mundi* (Matth. V, 14). Hos divisit a tenebris dicens eis: *De mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus* (Joan. XV, 19). Et alibi: *Vent separare hominem adversus patrem, et filiam adversus matrem, etc.* (Matth. X, 35). *Appellavitque lucem diem et tenebras noctem* (Gen. I, 5). Diem se nominari Dominus designat dicens Apostolis: *Nonne duodecim sunt horæ diei?* (Joan. XI, 9). Quia videlicet ipse dies duodecim habebat apostolos. Apostoli quoque dies vocantur, dicente psalmo: *Dies diei eructat verbum* (Psal. XVIII, 5), et item: *Dies formabantur et nemo in eis* (Psal. CXXXIII, 16). Noctem et tenebras vocari impios, nullus ignorat. Statim vero de passione ejus subditur: *Factumque est: est vespere et mane dies unus* (Gen. I, 5). Per vespere et mane, intelligi passionem et resurrectionem David breviter ostendit, dicens: *Ad vespere demorabitur fetus. et ad matutinum lætitia* (Psal. XXIX, 6), scilicet apostolis, qui, Christo patiente trisati, resurgente vero sunt lætati. Et sub persona Christi: *Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum* (Psal. CXL, 2). Notandum autem quam congrue noluerit dicere, *Factum est vespere et mane* dies primus, sicut dicit de consequentibus, sed *dies unus* (Gen. I, 5), quod inultum valet contra

hæreticos, qui alteram Dei, alteram hominis dixerunt esse personam. Ponit ergo: *Factum est vespere et mane dies unus*, ac si dixisset aptius: *Licet Christus passus sit ac mortuus non ex divinitatis, sed ex humanitatis natura, resurrexit autem per Deitatis potentiam, non tamen ex duabus personis constare dicendus est, sed ex duabus naturis; nec in eo Deus est ab homine separandus, quia Deus et homo unus est dies, id est unus est Christus. Unde et congrue sancti Patres instituerunt ut sanguis Christi in sacrificium altaris nunquam de vino puro consecratur, sed semper in calice cum vino aqua misceatur; per vinum divinitatem, per aquam vero intelligi volentes Christi humanitatem.*

CAPUT VIII.

De beata Maria destinata ab æterno, ut ad executionem incarnationis concurreret.

His vero de Christi nativitate, passione ac resurrectione, nostraque redemptione breviter a Moysæ prælibatis, rursus post operationem sex dierum de tabernaculo in quo requievit, id est, de beatissima matre ejus domina nostra sancta Maria, dignam memoria protulit sententiam dicens: *Plantaverat autem Dominus paradisum voluptatis a principio, in quo posuit hominem quem formaverat* (Gen. II, 8). Hoc si solummodo de illo paradiso in quo positus est Adam ad litteram dictum intelligatur, mirum videtur quomodo a principio plantatus esse dicatur. Nam non in principio, sed die tertio jubente Deo: *Protulit terra herbam viventem, lignumque faciens fructum* (Gen. I, 12). Si ergo die tertio primitus factæ sunt arbores, quomodo a principio paradisi iste plantatus dicatur? Sed si figurate de domina nostra dictum intelligatur, omnis quæstio solvitur. Plantaverat enim eam revera Dominus a principio, et cum ab ipso Filio ejus in Evangelio dicatur: *Omnis plantatio quam non plantavit Pater meus cælestis eradicabitur* (Matth. XV, 13), liquet profecto quod illa quam plantavit, fixe et altius stabilita eradicari non potest. Plantaverat ergo eam Dominus a principio, quia *Antequam quidquam faceret a principio, ab æterno ordinata erat, et ex antiquis antequam terra fieret* (Prov. VIII, 22); immobiliter in præscientia sua Deus proposuerat et diffinierat per ejus fructum reparare genus humanum. Paradisum autem eam sæpe vocat sancta Ecclesia, cum in ejus laude illud Cantici canonicorum decantat: *Emissiones tuæ, paradisi malorum puniceorum cum pomorum fructibus* (Cant. IV, 13). Paradisus namque, *locus deliciarum* interpretatur. Et quis magis locus deliciarum intelligi potest, quam venter ille in quo panis angelorum et delicia eorum novem mensibus reconditus mansit? *Plantaverat itaque Dominus Deus paradisum voluptatis a principio, in quo posuit hominem quem formaverat*, id est paraverat aulam regiam a principio, in qua poneret Filium suum, cœqualem sibi et cœternum, cum hominem formaverat. Sed quomodo plantaverat æt qualem plantaverat hunc paradisum? Plane talem, cui nulla deesset voluptatis

causa. Cum enim vult rex aliquis dives sibi ædificare aulam, in qua fessus requiescere et frequentius velit habitare, eligit utique competentem locum, id est aquis irriguum, arboribus consitum, locorum natura munitionum, nemori contiguum, hortorum abundantia circumseptum.

Videamus si aliquid ex his deficit illi cœlesti aulae, dominæ nostræ. Aquis fuit irriguus iste paradisus, quia *fons ascendebat de terra irrigans universam superficiem terræ* (Gen. 11, 6). Et paulo post : *Et fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum, qui inde dividitur in quatuor capita* (ibid., 11). Quis est iste fons, sive fluvius qui egrediebatur de loco voluptatis? Nimirum iste est de quo dicit Isaias : *In die illa erit fons patens domui David, in ablutionem peccatoris et menstruæ* (Zach. xiii, 1). Iste egredietur de loco voluptatis, de uterò scilicet sanctæ Mariæ irrigans universam superficiem terræ, id est sanctæ Ecclesiæ peccatores abluens, justos dulci potu reficiens, iuxta illud : *Super aquam refectionis educavit me* (Psal. xxii, 2); et item : *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, et torrente voluptatis tuæ, potabis eos* (Psal. xxxv, 9). Qui inde dividitur in quatuor capita, quia unicuique evangelistarum divisit, quid vel quantum de se dicere deberet. Et vide quam mirabiliter etiam ipsos evangelistas exprimit et determinat : *Nomen uni Phison, ipse est qui circuit omnem terram Hevith, ubi nascitur aurum; et aurum terræ illius optimum est* (Gen. 11, 11, 12). Quia aurum pretiosius est omnibus metallis, et divinitas Christi pretiosior est humanitate, non incongrue per Phison, qui circuit terram in qua nascitur aurum, intelligimus Joannem, qui altius cæteris de divinitate Christi contemplatus est et locutus. *Et nomen fluvio secundo Gehon; ipse est qui circuit omnem terram Æthiopiæ* (ibid., 13). Matthæum in Æthiopiâ ad prædicandum missum esse, eamque prædicando circuissse et ad fidem convertisse, ibique passum fuisse legimus. Ideoque per Gehon, recte ipse designatur. *Nomen vero fluminis tertii Tygris, ipse vadit contra Assyrios* (ibid., 14). Lucam natione Syrum fuisse legimus, qui ad Christum conversus, vadit contra Assyrios, dum contra errorem paternum scribit Evangelium, ideoque per Tygrin potest designari. *Fluvius autem quartus ipse est Euphrates* (ibid.), qui circuit Babyloniam et Alexandriam in qua Marcus prædicavit et Evangelium scripsit, atque passus est : et ideo non incongrue per Euphratem potest idem Marcus designari.

Paradisus ergo iste, id est Dei Genitrix hortus conclusus, fons signatus, puteus aquarum viventium (Cant. iv, 12, 15), quam *sicut dies verni circumdant flores rosarum et lilia convallium* (Eccli. I, 8); quæ *sicut cinnamomum et balsamum aromatizans suavissimo jugiter flagrat odore* (Eccli. xxiv, 20). Paradisus inquam iste, videamus quam forti polleat munitione. Dicitur in amoris Cantico : *Sicut turris David collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis suis; mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium*

(Cant. iv, 4). Collum inter caput et corpus medium est, caputque jungit corpori. Collum ergo sanctæ Ecclesiæ competentem domina nostra intelligitur, quæ inter Deum et homines mediatrix existens, dum Dei Verbum incarnatum genuit, quasi caput corpori, Christum Ecclesiæ, divinitatem humanitati nostræ conjunxit. Hæc sicut turris David constructa dicitur, quia hanc rex David ille manu fortis contra Nabuchodonosor regem Babylonis erexit et munivit, in hanc contra eum pugnatorum intravit, sicut in Evangelio dicitur : *Intravit Jesus in quoddam castellum* (Luc. x, 38). Ex hac castellum illud expugnavit, ad quod invadendum præmittens milites suos, dicit eis : *Ite in castellum quod contra vos est, et invenietis asinam, id est naturam humanam alligatam a rege Babylonis, Solvite et adducite mihi* (Matth. xxi, 2). Ex hac turri fortem illum devicit, qui, in pace eatenus atrium suum custodiens, sedebat in medio fluminum suorum teste Isaiâ et dicebat : *Sicut colliguntur ova quæ derelicta sunt, sic universam terram ego congregavi et non fuit qui moveret pennam, et aperiret os et ganniret* (Isa. x, 14). Ex hac inquam turri egrediens ille verus David, *rufus et pulcher aspectu* (I Reg. xvi, 12) : *Rufus* propter aspersionem sanguinis de latere vel pedibus ac manibus defluentis : *Pulcher aspectu, quia speciosus forma præ filiis hominum* (Psal. xlv, 3). Goliath superbum in fronte percussit, prostratumque gladio proprio interficiens, universa arma ejus in quibus confidebat abstulit, et spolia ejus distribuit. Sicque victor ad milites suos cum triumpho rediens : *Confidite, ait, ego vici mundum* (Joan. xvi, 33); et : *Nunc princeps mundi hujus ejicietur foras* (Joan. xii, 31). Hæc itaque turris ædificata est cum suis propugnaculis, virtutibus scilicet principalibus, vel donis Spiritus sancti protegentibus eam, sicut ei per Gabrielem dicitur : *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi* (Luc. i, 35). *Mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium* (Cant. iv, 4). Per millenarium qui perfectus est numerus, significatur universis resectam fuisse virtutibus : unde et ab angelo recte *Gratia plena* dicitur (Luc. i, 28). Quod etiam tunc confirmatur cum dicitur, *omnis armatura fortium, quia videlicet omnes virtutes, quibus fortes, id est sancti viri singuli ab angelis Dei dono muniti fuerant, ista sola universaliter in se suspensas et quasi insertas et infixas habuit. Quis autem cogitare vel æstimare sufficiat, quomodo angelicæ cohortes, ad obsequium ejus deputatæ, ei assisterent jugiter, unde et in eodem Cantico : En lectulum, inquit, Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel, omnes tenentes gladios et ad bella doctissimi* (Cant. iii, 7). Quis enim lectuli nomine convenientius, quam ille venter designatur? In quo verus ille Salomon, rex scilicet pacificus, cujus vultum desiderat universa terra, novem mensibus dulciter jacens requievit, et postea de eo tanquam de thalamo sponsus processit. Hunc lectulum *sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel, quia non minores angeli-*

sed *sexaginta*, id est perfectæ et infinitæ supremarum virtutum et potestatum legiones ad ejus servitium directæ, assidue illam circumdant et ambiunt, quatenus et ei aliquid præcipienti sine mora obediant, et appropinquantibus forte adversarios illico procul ab ea repellant.

Hunc itaque paradisi voluptatis a principio Deus plantavit, in quo posuit hominem quem formavit, id est Filium suum sibi coæternum Verbum, carnem factum, beatæ Virginis alvo condonavit. *Ut operaretur*, inquit, *et custodiret illum* (Gen. ii, 15). Quid operaretur, Isaias aperit dicens: *Ut faciat opus suum, peregrinum est opus ejus ab eo* (Isa. xxviii, 21). Quid enim tam alienum est Deo, quam vagire et femineo lacte nutrirî? Quid Deo tam peregrinum, quam mori? Opus illud prospiciens Habacuc, *Domine*, inquit, *audici auditum tuum, et timui; consideravi opera tua, et expari* (Habac. i, 5). De hoc opere, rursus dicit Dominus ipse per Isaiam: *Obstupescite et admiramini* (Isa. xxxix, 9), quia opus ego operor in diebus vestris, quod nemo credet, cum enarrabitur. Hinc ipse Isaias: *Domine*, inquit, *quis credidit auditui nostro, et brachium Domini cui revelatam est?* (Isa. lxi.) Hoc autem opus ex quo in ventre matris incarnatus est Deus, cœpit operari, quia nimirum ideo homo factus est, ut hominem redimeret. Quod vero dicitur, *et custodiret eum*, expositione non indiget, quoniam et prius quam in beata Virgine incarnaretur, et cum in ea clausus fuit, et postquam ex ea natus est, semper eam in omni sanctitate et munditia servavit, quæ *Gaudia matris habens cum virginitatis honore, Nec primam similem visa est, nec habere sequentem.*

Nulla vero lingua dicere, nulla mens potest excogitare quanta divini amoris dulcedine flagraret, dum Deum in utero clausum portaret. Cum enim David qui solummodo per speculum et in ænigmate Deum contemplantur, ex magna tamen devotione dicat: *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine!* (Psal. xxx, 20). Quid sentiendum est de ea, in qua tanto tempore habitavit plenitudo divinitatis corporaliter? Depromebat revera in ea, sicut dicit quidam sapiens, universarum copia virtutum cœlestem quamdam et ineffabilem harmoniam, quia sine suavis modulationis spirituali cantilena, non est credendum vel una hora Deum in ea mansisse. Nemo autem miretur quod eam per paradisi vel lectulum Salomonis significari posse dixerim, quia et beatus Augustinus in libro *De doctrina Christiana* dicit, nihil obesse, imo etiam prodesse si eadem sententia diversis modis intelligatur; tantum ut a catholico sensu et dilectione Dei et proximi non recedatur. Cum ergo per lectulum Salomonis sanctam Ecclesiam figurari nullus contradicat, quia in ea Dominus requiescit juxta illud: *Super quem requiescet spiritus meus? nisi super humilem et quietum et trementem sermones meos* (Isa. lxvi, 2). Si, inquam, super humilem ipse requiescit, quis humilior ea inveniri potest? Quæ cum ab angelo mater Domini

futura diceretur, ancillam ejus se vocavit dicens: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum* (Luc. i, 38). Et in cantico suo, postpositis omnibus aliis virtutibus, *Quia respexit*, inquit, *humilitatem ancillæ suæ* (ibid., 48). Cum ergo et in anima ejus Deus spiritualiter habitaverit propter incomparabilem humilitatem, et in carne corporaliter propter susceptam humanitatem, non video quæ ratio obsistat, ut non magis ipsa lectulus Salomonis appelletur, quam quilibet alius sanctæ Ecclesiæ fidelis. Quod si aliquis dicere velit, sufficere posse expositionem antiquorum Patrum et novam vel insolitam superaddi non debere, respondemus juxta illam Ruth Moabitidis sententiam, quæ paupertate oppressa loquitur ad Noemi socrum suam: *Si jubes, vadam in agrum et colligam spicas remanentes post terga metentium* (Ruth ii, 3).

CAPUT IX.

Idem locus S. Scripturæ potest exponi variis modis. Iterum de beata Virgine Maria, magnus illius encomiastes.

Sic ergo et nos colligimus spicas quæ metentium manus reliquerunt, imitantes illud Isaiæ: *Et erit sicut colligens spicas in valle Raphaim* (Isa. xvii, 5). Messores namque sancti Patres et doctores Ecclesiæ fuerunt, quibus a Domino dicitur: *Rogate ergo dominum messis ut mittat operarios in messem suam* (Math. ix, 38). Et alibi: *Ego misi vos metere, quæ vos non laborastis* (Joan. iv, 38). Qui quoniam breves dies hominis sunt, mortis utique præventi, non totum agrum metere, id est non omnem Veteris Testamenti Scripturam exponere potuerunt, sed multas nobis spicas colligendas, id est plures sententias aliter atque aliter intelligendas reliquerunt. Quæ si nos perscrutantes velit aliquis reprehendere, videat ne non sit ejusdem bonitatis, cujus fuit Booz: qui eam cæpto operi persistere exhortans, præcepit pueris suis ne quis ei molestus esset, imo de suis manipulis ei projicerent, et ex industria remanere permitterent, ut absque rubore colligeret. Sicque ipsa usque ad vespeream colligens et quæ collegerat virga excutiens, invenit hordei tres modios, per hoc typice nobis insinuans, ut si quid forte memoria dignum in Scriptura sacra nos intellexisse senserimus, protinus virga, id est rectitudine subtilis examinis, illud diligenter discutere studeamus, ne forte dictis antiquorum Patrum quantumcumque contrarie inveniantur. Sed potius ad mensuram trium modiorum, id est fidem sanctæ Trinitatis operationeque trium virtutum, fidei, spei et charitatis coerceatur. Hoc quoque quod eadem Ruth per ipsam spicarum collectionem, prædicti Booz familiaritatem adeptæ, et postmodum ei conjugali thoro legitime sociata, ad tantum honorem pertingere meruit, ut ex ipsius stirpe ipse Dominus Jesus Christus descenderit, mystice nos hortatur quod, si ejus actus spiritualiter imitari studeamus, nos quoque per eos ad Domini dilectionem perducemur. Nemo ergo, ut dixi, reprehendi

debet, si aliquam Veteris Testamenti sententiam aliter exponat quam in antiquis inveniatur, tantum ut nihil eis contrarium intermiscat, quia et ipsi antiqui doctores non uno eodemque modo eandem sententiam semper exposuerunt. Beatus enim Augustinus exponens illum versum: *Qui emittit fontes in convallibus, inter medium montium perstransibunt aquæ* (Psal. ciii, 10), montium nomine ibi intelligendos dicit apostolos. Beatus autem Gregorius longe post, in homilia Anno quintodecimo ejusdem versus mentionem faciens, nomine montium intelligendos dicit superbos, convallium vero humiles. Et cum multa distantia sit inter superbos et apostolos, neuter tamen horum doctorum alteri contrarius existit, quia per utrumque et in utroque Spiritus sanctus loquitur; et licet diverso modo, tamen ex utriusque ore in proximorum mentibus ædificationem operatur. Si ergo nos quoque creationem terræ, ad recreationem humanæ naturæ referamus, minime exinde reprehendendi sumus. Nam ipsa quoque creatio primi hominis, secundo homini, id est Christo, in multis locis convenienter potest aptari. Ille enim factus est sexta die, iste vero sexta arte. Ille non de nihilo, sed de limo terræ factus est; iste de carne Virginis in ejus ventre a Deo formatus est. De illius costa dormientis, ædificavit Deus mulierem; de istius latere in cruce mortui profluxit sanguis et aqua, quibus duobus ædificatur Ecclesia, quia nisi quis aqua baptismatis renatus, et sanguinis Christi perceptione ei conjunctus fuerit, nec Christi nec Ecclesiæ membrum, vel illum se appellare poterit. De Adam et Evæ omnes secundum carnem nascimur, de Christo et Ecclesia omnes spiritualiter renascimur.

Jam vero ipsa verba quæ de Eva Adam dixit consideremus. *Hoc nunc, inquit, os ex ossibus meis, et caro de carne mea* (Gen. ii, 23). Per ossa fortis Ecclesiæ, per carnem debiles intelliguntur. Dominus itaque ostendens infirmos quosque in Ecclesia a fortibus despici non debere, cum præmisisset per Adam *hoc nunc os ex ossibus meis, subjecti et caro de carne mea*. Os ex ossibus Christi intelligi possunt quibus dicitur: *Nolite timere eos qui occidunt corpus* (Matth. x, 28); caro vero infirmiores, quibus dicitur: *Cum persecuti vos fuerint in civitate una, fugite in aliam* (ibid., 25). Ossibus dicitur: *Nolite portare sacculum neque peram neque calceamenta* (Luc. x, 4). Carni dicitur: *Sed nunc qui habet sacculum, tollat similiter et peram* (Luc. xxi, 36). Et cum de eo Paulus dicat: *Qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta* (Hebr. xii): carni tamen, id est infirmioribus compatiens, et ne subitaneo timore pressi desperarent exhortans: *Tristis est, inquit, anima mea usque ad mortem* (Matth. xxvi, 38); et: *Pater, si possibile est, transcat a me calx iste* (ibid., 39). Ne ergo infirmi desperent, sese eis sociat dicens: *Et caro de carne mea*. Gallinæ etiam magis quam alii avi se comparat, quæ pullis suis plus omnibus avibus compatiens, voce

sit rauca, plumis hispida. Hinc est quod ipsam principalem et primam columnam Ecclesiæ permittit Petrum apostolum se tertio negando cadere, ut post casum resurgens, disceret infirmis cadentibus condescendere dicens ei: *Et tu aliquando conversus, confirma fratres tuos* (Luc. xxii, 32). *Quoniam relinquet, inquit, homo patrem suum et matrem suam, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una* (Gen. ii, 24). Quod Apostolus exponens: *Sacramentum, inquit, hoc magnum est; ego autem dico in Christo et in Ecclesia* (Ephes. v, 32). Ipse enim patrem suum et matrem, id est Synagogam, de cujus stirpe secundum carnem natus fuerat relinquens, adhæsit uxori suæ, sanctæ scilicet Ecclesiæ; et sunt duo in carne una. sponsus et sponsa, caput et corpus, Christus et Ecclesia. Hæc autem coadunatio facta est in glorioso et nobilissimo illo thalamo, id est in beatæ Virginis utero, cujus adventum ipse Deus serpenti maledicto comminando, pronuntiat ita dicens: *Inimicitias ponam inter te et mulierem, et semen tuum et semen illius. Ipsa conteret caput tuum, et tu insidiaberis calcaneo illius*. Caput enim serpentis superbia est, quia et ipse ejectus est de cælo, et hominem ejecit de paradiso, dicente apostolo: *Initium omnis peccati superbia* (Eccli. x, 15). Hoc autem caput, id est superbiam ipsa valde contrivit et per se et per semen suum, id est Filium suum: per se quidem, cum dicit, *ecce ancilla Domini* (Luc. i, 38); per filium vero suum, qui cum Deus esset, humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem (Philipp. ii, 8). Verum de Adam et Eva ista sufficiant, nunc vero adhuc de Noe quomodo passionem Dominicam præsignaverit, unum exemplum ponamus, et sic sermonem finiamus.

CAPUT. X.

Quomodo nudus Noe passionem Christi figuraverit.

Plantavit, inquit, Noe vineam, et bibens vinum inebriatus est et nudatus in tabernaculo suo (Gen. ix, 21). Per Noe in hoc loco personam Domini intelligimus, qui plantavit vineam, populum scilicet Judaicum de quo in psalmo dicitur: *Vineam de Ægypto transtulisti. eiecisti gentes et plantasti eam* (Psal. lxxix, 9). De hac et Isaias: *Vinea facta est dilecto in cornu, in loco uberi, et exspectavi ut faceret uvas. et fecit labruscas* (Isai. v, 1, 2). Per vinum quod Noe bibit, intelligimus dilectionem quam Dominus ad populum Judaicum habuit. Licet enim totum mundum sanguine suo redemerit, tamen specialius pro eis se venisse testatur, dicens in Evangelio: *Non sum missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israel* (Matth. xv, 24). Hoc autem vinum tantæ fortitudinis fuit, ut bibens illud inebriatus sit. Quod Apostolus exponens: *Propter nimiam, inquit, charitatem suam qua dilexit nos Deus* (Ephes. ii, 4). *Filium suum misit in similitudinem carnis peccati* (Rom. viii, 3). Sicut enim ebrius sensu perduto non considerat quid faciat, sic et Dominus propter nimiam vim dilectionis, fecit quod nunquam eum aliquis credidisset facturum, nec per-

tinere videbatur ad majestatis ejus excellentiam ut A faceret, nasci videlicet de femina, lacte ejus ali, colaphis cædi, exspui, crucifigi et mori; sed hæc omnia quasi ebrius pertulit. Ne cui autem incredibile videatur, quod Noë ebrium figuram Domini gestare diximus, consideret quod per David dicitur : *Et excitatus est tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus a vino (Psal. xvii, 65)*. Dicitur etiam in amoris Cantico : *Fortis est ut mors dilectio (Cant. viii, 6)*. Crapulatus ergo a vino, id est nimietate dilectionis erga nos flagrans, nudatus est in tabernaculo suo, quia in populo Judaico qui proprie tabernaculum et domus ejus esse debuit, exonoratus et consputus, et etiam corporaliter a Pilati militibus vestimentis suis nudatus, et nudus in cruce fuit suspensus. Cham autem filius ejus minor qui patrem B nudatum derisit, incredulum populum designat, id est eos qui Christum videntes nudum in cruce suspensum, irridentes eum et capita sua moventes dicebant : *Alios salvos fecit, se salvum faciat, si hic est Christus Dei dilectus (Marc. xv, 31)*. Per Sem vero et Japheth majores filios, prophetæ et apostoli designantur, qui videntes eum nudatum, vel in spiritu prophetæ, vel in corpore apostoli, non despexerunt, sed honoraverunt eum. Ex his unus est Isaias, qui prospiciens eum nudatum dicit : *Non est ei species, neque decor, et vidimus eum et non erat aspectus, et desideravimus eum; despectum et novissimum virorum, virum dolorum et scientem infirmitatem : Et quasi absconditus vultus ejus et despectus ; unde nec reputavimus eum, Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit : et nos putavimus eum quasi leprosum, et percussam a Deo et humiliatum (Isai. lliii, 2-4)*. Cui alter consonans Paulus scilicet Apostolus : *Nos, inquit, prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam ; ipsis autem vocatis Judæis utque Græcis, Christum Dei virtutem et Dei sapientiam (1 Cor. i, 23, 24)*. Sed evigilans Noë, non ipsum filium qui se deriserat, sed Chanaan filium ejus maledixit; duos autem qui se honoraverant, benedixit. Quia Christus resurgens ex mortuis et ascendens in cælum, prophetas quidem et apostolos, omnesque qui prædicationi eorum crediderunt, secum glorificavit; semen vero incredulum puniri præcepit, sicut in supradicto psalmo dicitur : *Et percussit inimicos suos in posteriora, opprobrium sempiternum dedit illis (Psal. lxxvii, 60)*. In posteriora quippe inimicos suos percussit, quia in posteros eorum qui se crucifixerunt, et in præsentia vita sententiam dispersionis et captivitatis, et in futura jaculum æternæ damnationis intorsit. Sed quia de Christi incarnatione et passione multa jam dicta sunt tempusque est tam proluxi sermonis terminandi, ad dominam nostram misericordiæ matrem, iterum oculos vertamus; et per ejus benedictum fructum salvati sumus, in ipsa linem loquendi faciamus.

CAPUT XI.

Auctor vertit sermonem suum ad beatam Virginem, quam deprecatur ut misericordiæ matrem.

Est enim revera mater illa de qua dicitur : *Et vocavit Adam nomen uxoris suæ Eva, eo quod mater esset omnium viventium (Gen. iiii, 20)*. Eva quippe illa recte dicitur mater morientium, quia per illius culpam omnes sententiam mortis incurrimus; hæc est autem mater viventium, quia per istam omnes vitam perditam recepimus. Sequentes enim Apostolum dicentem : *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur (1 Cor. xv, 22)*, et nos de gloriosa matre ejus dicere possumus : Sicut per Evam omnes morimur, ita per Mariam omnes vivificamur. Paradisi namque porta per Evam cunctis clausa est, et per Mariam virginem iterum patefacta est. De hac revera a Domino dictum convenienter potest intelligi : *Faciamus ei adjutorium simile sibi (Gen. ii, 18)*; sicut enim cæteris corporalibus creaturis a Domino solo jussu creatis, hominem quem ad imaginem suam formavit per quem Christum significari intelligere possumus, quasi non sine consilio creare voluit dicens : *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram (Gen. i, 26)*, ita et mulierem quasi per consilium creavit dicens : *Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adjutorium simile sibi (Gen. ii, 18)*. Quod de Eva quidem ad litteram nemo dubitat dictum, de sponsa vero simul et matre Dei sancta Maria, et per eam de sancta Ecclesia non minus prædictum, convenienter potest intelligi. Licet enim per Isaiam dicatur : *Si ego qui alios parere feci, ipse non pariam? dicit Dominus. Et si ego qui aliis generationem tribuo, sterilis ero? ait Dominus Deus tuus (Isai. lxxvi, 9)*. Tamen ante beatam Mariam quasi sterilis fuit, qui quamvis omnia ut Deus creaverit, nullum tamen eo modo, quo postea filium peperit. Ubi vero dicente Deo *faciamus ei adjutorium simile sibi*, unigenito Filio suo carnem nostram quasi sponsam in utero beatæ Virginis tanquam in thalamo sociavit; et sicut dixit Adam : *Erunt duo in carne una (Gen. ii, 24)*, ita Deum et hominem in uno Christo copulavit. Illico sterilitate remota Deus parere cepit illos filios, de quibus dicit Joannes : *Quotquot autem receperant eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, qui non ex sanguinibus neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt (Joon. i, 12, 13)*. Ecce ergo quam competenter de domina nostra dictum intelligitur, *faciamus ei adjutorium simile sibi*. Deus enim est Pater rerum creatarum, et Maria mater rerum recreatarum. Deus qui de nihilo creavit omnia, voluit ea corrupta reparare sine Maria. Deus omnia creavit, et Maria Deum generavit, et quia Dei Filium genuit Maria, sponsa utique Dei facta est Maria. Non tamen solum Deum Maria genuit, sed post illum et per illum multos filios Dei generavit, qui ei quotidie clament devote : *Pater, qui es in cælis (Matth. vi, 9)*. Illos filios non dedignatur bonus filius Mariæ fratres appellare dicens :

*Narrabo nomen tuum fratribus meis (Psal. xxi, 25); et : Ite, nuntiate fratribus meis (Matth. xxviii, 40). Denique filius Mariæ, frater noster est; et consequenter etiam Maria mater nostra est. O quid Mariæ debemus! Per Mariam Deus factus est Pater noster, quia per illam Dei Filius factus est frater noster. Per Mariam Deus creator noster factus est Pater noster; per Mariam Deus iudex noster, factus est frater noster. Quid jam timendum nobis est, quando iudex noster est frater noster; et iudicis nostri mater, est etiam nostra mater? Si propter peccata nostra nobis forte iratus est iudex noster, non desperemus, quia ipsius mater est etiam nostra mater. Placet ergo pia mater pium filium reis filiis; reconciliet bona mater iratum fratrem fratribus miseris. Scripsit de ea quidem bonus servus ejus, ille scilicet jam supra sæpe memoratus, dominus Anselmus, in quadam oratione ad eam facta, hoc modo: «Meminimus, inquit, et meminisse delectabile est, quomodo apparens cuidam servo suo in extremis agenti, et interrogans utrum cognosceret, cum ille, *Minime, domina, tremens responderet, quam dulciter ei dixisti: Ego sum misericordiæ mater. Apud quam ergo rectius et confidentius miseri calamitates suas deplorabunt, quam apud te, quæ meruisti mater existere ejusdem Redemptoris et Judicis nostri? Te præfiguravit una illa aurea, in qua Deo jubente positum est manna, panis scilicet angelorum, quem per te manducavit humana natura. Hunc ergo panem, pia mater porrige esurientibus filiis tuis, et ut illum digne percipere possint, sana in eis palatum interioris hominis. Quanvis enim ipse Filius tuus dicat: Qui mandu-**

cat carnem meam et bibit sanguinem meum, in me manet et ego in eo (Joan. vi, 55): terret nos tamen nullum quidam de dapiferis ejus dicens: Qui manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit (Cor. xi, 29). Scimus enim revera tanti mysterii nos prorsus fore indignos, qui in multis eum offendimus. Ideoque licet eum desideremus, tamen conscientia intrinsecus graviter remordente, eum suscipere formidamus. Sed ad te confugientes, mediatrix nostra, quæ est post Deum sp. s. sola, tibi peccata nostra confitemur: teque inter nos et Deum mediatricem et interventricem fieri exoramus. Sed quid miseri faciemus? Angustia nos premunt undique. Cum enim Dei Filium offendimus, utique etiam matrem sejus quam ipse multum diligit, pariter offendimus. Quomodo ergo Filio reconciliari petimus per matrem, qui similiter offendimus matrem? Sed quia utrumque offendimus, ad utriusque misericordiam recurramus, et alteri per alterum reconciliari exoremus. Bona ergo mater, reconcilia bono Filio tuo reos filios tuos. Bone frater, reconcilia bonæ matri tuæ reos fratres tuos. Bonus tu, et bona tu; dulcis tu et dulcis tu. Bone ergo Domine, et bona domina, dulcis frater et dulcis mater, obsecramus misericordiam vestram, quatenus sic præsens festum Natalis pii fratris et partus piæ matris, sic nos recolere concedatis, ut per illud festum ad æterna festa nos perducatis, ubi vos videamus, videntes gaudeamus, gaudentes collaudemus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Hic liber sanctæ Mariæ de Casa Dei (1) scriptus anno Incarnati verbi millesimo centesimo quadregesimo nono.

(1) Nunc Viconia, cœnobium ordinis Præmonstratensis.

HERMANNI ABBATIS DE MIRACULIS S. MARIÆ LAUDUNENSIS

ET

DE GESTIS BARTHOLOMÆI EPISCOPI ET S. NORBERTI

LIBRI TRES.

Vide Patrologiæ tom. CLVI, col. 961, Append. ad Guibertum Novigentinum.)

MONITUM IN OPUSCULUM SUBSEQUENS.

(Dom. Lucas d'ACHERY; *Spicil.* edit, de la Barre, tom. II, pag. 888.)

Narrationem sive historiam restorationis Tornacensis monasterii S. Martini, perantiquæ foundationis ord. S. Benedicti, quam damus in lucem, accepimus a longe eruditissimo et antiquarum rerum peritissimo carmelita discalceato Josepho Ignatio a S. Antonio, ex illustriss. familia toparcharum de Rebec oriundo,